

Заняття 1. Вирушаємо в дорогу

Аркуші 1, 2 та 3

На першому занятті діти досліджують поняття свободи, ідентичності, дому та подорожі. Вони порівнюють "тривожну валізу" та "валізку свободи", рефлексують над особистим досвідом і створюють власні проекти.

ЗАНУРЕННЯ

Вправа 1. Мовчазне споглядання

Дії вчителя/вчительки

- Показую аркуш 1 без коментарів
- Кажу: "Роздивімося цю сторінку 3 хвилини. Не треба нічого казати, просто дивіться і дозвольте своїм думкам блукати".
- Тримаю тишу 3 хвилини
- М'яко запитую: "Що ця сторінка нагадує вам з вашого життя? Поділіться одним словом або образом".

Дії учнівства:

- Споглядають аркуш у тиші
- Добровільно діляться одним словом/образом у колі
- Можуть промовчати без тиску

Орієнтовні відповіді:

- Нагадує моє (щось)
- Кольори радості
- Творчий безлад
- Свобода писати, як хочеш

Вправа 2. Мозаїка слів

Дії вчителя/вчительки:

- Показую аркуш 1 і кажу: "Подивіться на всі літери, що є на цій сторінці".
- У вас є 1 хвилина. Складіть із цих літер якомога більше слів. Будь-які слова, які спадають на думку
- Ставлю таймер на 1 хвилину
- Хто знайшов цікаве слово? Поділіться!

Дії учнівства:

- Швидко сканують текст аркуша
- Складають слова з наявних літер
- Записують або запам'ятовують знайдені слова
- Діляться результатами

Орієнтовні відповіді

Короткі слова: дім, світ, воля, мова, лід, мед, вода, тема, нота, дно, тон, том, кіт, рот, зі, за, та, на, у, в, а, і, о

Середньої довжини: мода, мапа, тато, мама, лама, дама, авто, воно, вона, мало, дало, дати, мати, взяти, звати, відео, ідея, товар, автор, канал

Довші слова: Алевтина, свобода, зошит, малюю, майбутні, минуло, Кахідзе, водолаз, модель, медовий, альбом

Творчі комбінації: льотчик, альт, шлях, алмаз, дельта, мрія, дива, віта, нива

Загальне обговорення виконання вправ

Дії вчителя/вчительки:

- Які відчуття у вас від цих вправ?
- Що було легше – споглядати чи шукати слова? Чому?
- Які найнесподіваніші слова ви знайшли?
- Як ці вправи допомогли вам познайомитися з аркушем?

Дії учнівства:

- Порівнюють свій досвід двох підходів
- Діляться улюбленими знахідками
- Рефлектують над різними способами дослідження

Орієнтовні відповіді:

- Споглядання заспокоювало, а пошук слів – активізував
- У грі зі словами я помітив деталі, які пропустив при спогляданні
- Знайшов слово 'мрія' – це круто!

Питання–узагальнення вступної частини

Дії вчителя/вчительки:

Записую на дошці ключові слова або показую картки зі словами: ЗОШИТ, СВОБОДА, МАПА, МАЛЮВАТИ, МИНУЛЕ, МАЙБУТНІ

Ставлю запитання послідовно:

1. Як ви думаєте, про що ми будемо говорити на наших заняттях?
2. Які ключові слова на цьому аркуші? (показую на дошці або картки зі словами)
3. Що пропущено? (підводжу до того, щоб дописати власне ім'я)
4. Що нагадує такий шрифт?
5. Які кольори використано та якими засобами це зроблено?
6. Хто є авторка та у якому році вона створила цей 'Зошит'?
7. Які слова–синоніми можна дібрати до слова 'зошит'? Як назвати те, що ви маєте перед собою, чи дійсно це 'зошит'?
 - о Підказка: Якщо багато мап зібрано разом – то це... (атлас)
 - о Якщо аркуші для малювання – то це... (альбом)
 - о Якщо там розповідається про минуле, пригоди – то це... (історія, книжка)
8. Хто такі “майбутні”? Тут авторка написала не “майбутнє”, а “майбутні” – хто це?

Дії учнівства:

- Аналізують ключові поняття
- Висловлюють припущення про зміст курсу
- Досліджують мовні особливості
- Вивчають технічні деталі створення

Орієнтовні відповіді:

1. Про курс: "Про творчість і самовираження", "Про те, хто ми є", "Про свободу думки"
2. Ключові слова: Діти називають слова, які бачать
3. Що пропущено: "Наше ім'я!", "Місце для мене", "Я можу бути співавтором"
4. Шрифт: "Дитячий почерк", "Творчий стиль", "Ніби кожен малював своєю рукою", "Різні настрої"
5. Кольори та засоби: "Сині, жовті, зелені, червоні, чорні кольори", "Фломастери або маркери", "Олівці"
6. Авторка та рік: "Алевтина Кахідзе, 2023 рік"
7. Синоніми до “зошит”:
 - о "Атлас!" (мапа)
 - о "Альбом!" (для малювання)
 - о "Книжка історій!", "Щоденник", "Блокнот мрій"
8. “Майбутні”: "Майбутні покоління", "Діти, які народяться пізніше", "Ми, коли виростемо", "Наші майбутні діти"

Методичний коментар

Для 9–11 років. Скоротити споглядання до 2 хвилин, дозволити рух, запропонувати намалювати своє слово замість вербального вираження.

Для 12–13 років. Стандартний варіант, можна додати питання "Які емоції викликає ця сторінка?"

Для 14–15 років. Продовжити споглядання до 4–5 хвилин, запросити до більш глибокої рефлексії.

Складні питання від дітей та відповіді

Питання. А чому тут так неохайно написано?

Відповідь. Цікаве спостереження! А що, на твою думку, може означати такий спосіб письма? Коли ти сам/сама пишеш неохайно?

Питання. А навіщо взагалі треба думати про свободу?

Відповідь. Дуже важливе питання. А коли ти відчуваєш себе найбільш собою? Що допомагає тобі бути таким, яким ти є?

ДОСЛІДЖЕННЯ

Вправа 3. Візуальне мислення

Дії вчителя/вчительки:

- Показую всі два аркуші разом (аркуш 2 та 3)
- Запитую базові питання:
 - Що ви бачите на цих сторінках?
 - Що може відбуватися тут?
 - Чому ви так думаєте?

Дії учнівства:

- Описують конкретні візуальні елементи
- Висловлюють припущення про зміст
- Обґрунтовують свої спостереження

Орієнтовні відповіді:

- Бачу валізу з колесами та ремінцями
- Там написано про тривожну валізу й валізку свободи
- Здається, це про те, що брати в подорож

Вправа 4. Читання тексту

Дії вчителя/вчительки:

- Заохочую прочитати тексти на аркуші 2 та 3: Прочитаймо, що написано на цих аркушах? (Запросити когось до читання вголос або дати хвилину, щоб прочитати про себе)
- Обговорення: Які ключові слова? (записую на дошку нові слова або додаю картки)

Дії учнівства:

- Читають текст на сторінках 2 та 3 (вголос або про себе)
- Виділяють ключові слова
- Діляться своїми думками

Орієнтовні відповіді:

Ключові слова з аркуша 2

- Ми всі
- Знати
- Тривожна валіза
- Валізка свободи
- Намалюймо

Ключові слова з аркуша 3

- Валіза свободи
- Що в ній точно має бути?
- Не певен/певна
- Вільне місце
- Можна додати пізніше

Порівняння понять:

- Це протилежності – тривожна валіза vs валізка свободи
- Одна для виживання, інша для життя
- Тривожна – це про страх, а свободи – про мрії

Вправа 5. Метафоричне дослідження

Дії вчителя/вчительки:

- Які звуки можуть давати предмети, що ви бачите на цих сторінках?
- Якого кольору ця валізка? Чи вона така, як ви? Маєте вдома чи бачили десь? Або ця має відрізнитися?
- На що схожа ця валіза в природі?

Дії учнівства:

- Створюють асоціативні зв'язки
- Діляться відчуттями або враженнями
- Шукають природні метафори

Орієнтовні відповіді:

Звуки

- Валіза шарудить колесами по підлозі
- Звук замків: “клац–клац”
- Шурхіт пакування речей
- Тиша мольберта – він чекає на картину

Кольори валізки

- Вона має бути кольоровою, не як звичайна чорна
- Напевно, прозора, щоб було видно, що всередині
- Золотиста, як скарб
- Може змінювати колір залежно від настрою

Природні метафори

- Схожа на черепаху – носить дім із собою
- Як насіння кульбабки – легке й летить за вітром
- Нагадує мушлю – зберігає найдорожче всередині
- Як сова – мудра і таємнича

Вправа 6. Філософські питання допитливої дитини

Дії вчителя/вчительки:

- А чи потрібна валіза деревам для подорожі?
- Що було б, якби в світі зникли всі кордони?
- Що однакове у валізі дитини з України і дитини з Бразилії?

Дії учнівства:

- Розмірковують над незвичайними питаннями
- Шукають несподівані зв'язки
- Висловлюють креативні ідеї

Орієнтовні відповіді:

Чи потрібна валіза деревам?

- Дереваносять насіння – це їхня валіза!
- Їм потрібен горщик–валіза, щоб подорожувати
- Вони беруть із собою землю з дому
- Листя – це їхні документи

Якби зникли всі кордони:

- Тоді птахи були б найбільш вільними
- Можна було б ходити пішки до бабусі в іншу країну
- Не потрібні були б паспорти
- Весь світ став би одним великим домом

Що однакове у валізі дитини з України і Бразилії:

- У всіх дітей є мрії
- Всі беруть улюблену іграшку
- Фото родини
- Щось, що пахне домом
- Надія на краще майбутнє
- Кольори радості

Вправа 7. Особистісні зв'язки

Дії вчителя/вчительки:

- Скільки кілограм буде важити “валізка свободи”? Який її розмір?
- Що вже є у вашій невидимій валізці свободи?
- Як ви упакуєте все?

Дії учнівства:

- Згадують особисті спогади
- Рефлексують над власним досвідом
- Шукають зв'язки з життям

Орієнтовні відповіді:

- Коли я збираюся в табір і можу взяти улюблені речі
- У мене у валізці завжди плюшевий ведмедик
- Коли ми переїжджали, я брав фото друзів

Методичний коментар

Для 9–11 років

- Більше конкретних образів, менше абстракції
- Дозволити малювати відповіді
- Фокус на емоціях і відчуттях

Для 12–13 років

- Поєднання конкретного та абстрактного
- Введення простих філософських питань
- Заохочення до дискусій

Для 14–15 років

- Глибші філософські роздуми
- Зв'язок з сучасними проблемами
- Критичний аналіз понять

ТВОРЧИСТЬ

Вправа 8. Варіанти творчих завдань (діти обирають):

Варіант А. Моя валіза свободи (колаж)

Інструкція. Створіть колаж вашої власної валізи свободи. Використовуйте слова, малюнки, символи.

Варіант Б. Лист собі в майбутнє

Інструкція. Напишіть лист собі через 5 років. Розкажіть, що зараз у вашій валізці свободи і що хочете додати.

Варіант В. Дерево ідентичності

Інструкція. Намалюйте дерево, де коріння – звідки ви, стовбур – хто ви зараз, крона – ким хочете стати.

Варіант Г. Інтерв'ю з валізою

Інструкція. Уявіть розмову з валізкою. Що вона розповість про свої подорожі?

Дії вчителя/вчительки під час творчості:

- Надаю матеріали та інструкції

- Циркуюю класом, надаючи підтримку
- Задаю відкриті питання: "Розкажи більше про це", "Що це означає для тебе?"
- Не оцінюю, а цікавлюся процесом

Дії учнівства:

- Обирають варіант завдання
- Працюють індивідуально або в парах
- Експериментують з матеріалами
- За бажанням консультуються з учителем

Методичний коментар

Для 9–11 років

- Більше візуальних завдань (малювання, колажі)
- Менше письмових завдань
- Можливість працювати в парах

Для 12–13 років

- Поєднання візуального та письмового
- Введення елементів планування
- Можливість презентації

Для 14–15 років

- Складніші проекти
- Більше рефлексивного письма чи дискусій
- Дослідницькі елементи

РЕФЛЕКСІЯ

Вправа 9. Особиста рефлексія

Дії вчителя/вчительки:

- Подумайте: що нового ви дізналися про себе сьогодні?
- Яке питання хочеться взяти з собою додому?
- Що найбільше здивувало?

Дії учнівства:

- Мовчки рефлектують
- Можуть записати думки
- Готуються до спільного кола

Вправа 10. Спільне коло

Дії вчителя/вчительки:

- Хто хоче поділитися одним словом про сьогоднішнє заняття?
- Що б ви сказали Алевтині Кахідзе про її мальовис?
- Дякую всім за участь

Дії учнівства:

- Добровільно діляться враженнями
- Слухають один одного
- Формулюють запитання авторці

Вправа 11. Валізка додому

Дії вчителя/вчительки:

Пропоную варіанти домашніх експериментів (на вибір):

- "Мандрівка в сімейні спогади": запитай у бабусі, що вона б поклала у валізку свободи у твоєму віці
- "Фотопроект": знайди 5 речей у своєму домі, які символізують свободу
- "Створи таємний код свободи": закодуй послання, яке ми зможемо розгадати наступного разу
- "Придумай синоніми до слова свобода": для дітей, які схильні до вербальних завдань
- "Питання Алевтині": напиши одне питання авторці (надішлемо їй через сайт проекту)

Методичний коментар

Для всіх вікових груп:

- Не примушувати до відповідей
- Цінувати кожен внесок
- Створювати атмосферу прийняття

Складні ситуації та реакції

Ситуація. Дитина мовчить протягом усього заняття

Реакція. Іноді найглибші думки приходять у тиші. Дякую за твою присутність.

Заохочення. Можеш показати жестом? Намалюй одну лінію, що передає твоє враження. Обери колір, який підходить до твоїх думок.

Ситуація. Дитина плаче під час творчого завдання

Реакція. Підійти тихо, запропонувати паузу, нагадати, що всі емоції нормальні.

Ситуація. А навіщо взагалі думати про таке?

Реакція. Цікаво! А коли ти відчуваєш себе найбільш собою? Що допомагає тобі в складні моменти?

ДОДАТКОВІ МАТЕРІАЛИ ДЛЯ ВЧИТЕЛЯ/ВЧИТЕЛЬКИ

Додаткові питання для обговорення

- Що спільного між сучасними smart-валізами і валізами мандрівників минулого?
- Як технології змінили те, що ми беремо в подорожі?
- Що залишається незмінним у "валізі мрій" протягом століть?

Тривожна валіза

Тривожна валіза – це комплект речей першої необхідності для виживання у надзвичайній ситуації. Це поняття виникло в період Другої світової війни, коли цивільне населення мало бути готовим до швидкої евакуації.

Друга світова війна (1939–1945) – люди збирали валізи з найнеобхіднішими речами для укриття в бомбосховищах або евакуації. Типовий вміст: документи, трохи одягу, консервовані продукти, вода, ліки.

Холодна війна (з 1940-х до 1991) – в США та СРСР популяризувалися "сумки виживання" на випадок ядерної загрози. Включали радіоприймачі, йодисті таблетки, консерви довгого зберігання.

У сучасності – природні катастрофи – в Японії після землетрусу 2011 року, в Туреччині після землетрусів, в Новому Орлеані після урагану Катріна – люди зрозуміли важливість готовності до швидкої евакуації. З 2022 року більшість українських родин мають тривожні валізи, це стало частиною повсякденного життя.

Склад сучасної тривожної валізи:

- Копії документів у водонепроникному пакуванні
- Змінний одяг та взуття
- Медикаменти першої необхідності
- Засоби гігієни
- Консервовані продукти та вода

- Ліхтарик, радіоприймач
- Кошти готівкою
- Мобільний телефон з зарядним пристроєм

Психологічний аспект – тривожна валіза дає відчуття контролю над ситуацією, зменшує тривожність, допомагає почуватися готовим до непередбачуваних подій.

Відмінності за епохами

Середньовіччя – мандрівники брали зброю, коштовності, релігійні реліквії, мінімум їжі.

XIX століття – подорожні збирали валізи з одягом на різні кліматичні зони, книгами, лікарськими засобами.

XX століття – додалися фотоапарати, радіоприймачі, електричні прилади.

XXI століття – обов'язкові електронні пристрої, павербанки, GPS-навігатори.

Питання для роздумів з дітьми

- Чи є різниця між валізою для відпустки і тривожною валізою?
- Що було б у тривожній валізі пірата? А космонавта?
- Чи можуть рослини мати "тривожну валізу"? (насіння, коріння)
- Що б звірі поклали у свою валізу для зимівлі?

Поняття свободи

Філософське розуміння

Свобода ВІД чогось – це коли ти можеш сказати "НІ" тому, що тебе обмежує. Наприклад, свобода від страху, від голоду, від примусу.

Свобода ДЛЯ чогось – це коли ти можеш сказати "ТАК" тому, що тебе надихає. Наприклад, свобода для творчості, для навчання, для дружби.

Свобода З кимось – це коли ти не самотній у своїх прагненнях. Свобода разом з родиною, друзями, спільнотою.

Правове розуміння

Свобода слова – право висловлювати свої думки без страху покарання.

Свобода пересування – право мешкати та подорожувати, куди хочеш.

Свобода совісті – право вірити в те, що вважаєш правильним.

Свобода творчості – право створювати те, що тебе надихає.

Культурне розуміння

В українській культурі свобода часто асоціюється з вільним степом, козацькою волею, правом вибору свого шляху.

В різних культурах свобода може означати: гармонію з природою (східна філософія), індивідуальну незалежність (західна культура), колективну самодостатність (африканські культури).

Вікові особливості розуміння свободи

Діти 6–8 років – свобода як «можна робити, що хочеш»

Діти 9–11 років – свобода як «ніхто не змушує»

Підлітки 12–15 років – свобода як «право бути собою»

Дорослі – свобода як «відповідальність за свій вибір»

Питання для обговорення

- Чи може бути занадто багато свободи?
- Чи є різниця між свободою і всюдозволеністю?
- Як свобода однієї людини пов'язана зі свободою інших?
- Чи потрібні кордони для свободи?

Поняття ідентичності

Культурна ідентичність – це розуміння того, до якої культури ти належиш, що тебе з нею пов'язує.

Особистісна ідентичність – це розуміння того, хто ти як унікальна особистість.

Соціальна ідентичність – це розуміння своєї ролі в спільноті, серед інших людей.

Поняття дому

Дім як місце – конкретна адреса, будинок, кімната.

Дім як відчуття – там, де тебе люблять і приймають.

Дім як спільність – люди, з якими ти пов'язаний.

Дім як культура – традиції, мова, звички, які тебе формують.

Поняття подорожі

Зовнішня подорож – переміщення в просторі.

Внутрішня подорож – зміни в характері, розумінні себе.

Подорож у часі – вивчення історії, планування майбутнього.

Подорож у стосунках – пізнання інших людей.

Додаткові питання для глибшого обговорення

Про валізи

- Чи може валіза розповісти історію людини?
- Що спільного між валізою і домом?
- Як валіза відображає цінності власника?

Про свободу

- Чи можна бути вільним і водночас залежним від інших?
- Чи є різниця між свободою і відповідальністю?
- Як свобода пов'язана з творчістю?

Про ідентичність

- Чи можна мати кілька ідентичностей одночасно?
- Як ідентичність змінюється з віком?
- Що важливіше – те, що нас відрізняє, чи те, що об'єднує?

Про подорожі

- Чи можна подорожувати, не рухаючись з місця?
- Що найважливіше брати з собою в подорож?
- Як подорожі змінюють людину?